

982
183

Александр Дунаев

УУ

уонна

ТИИТ

хоһооннор

Дьокуускай
2008

Сыдыай

(И.Е. Винокуровка 110 сааһан көрсө)

Сахабын! Ол иһин барыны көнөтүк
ылыммыккын:
Сымыйаны, кырдыгы хайдах баарынан
сыаналаабытыг,
Албын эбиллэрин сайдыы эбит
диэбэтэбин!

Айылба оботоһун!
Ону туохха да биэрбэтэбин!
Ахтабыт! Киэн туттабыт, Ылдыаа!
Үрүг күн буолан өрүү сыдыай!

01.01.06

Розана

(Сиэн кыыспар)

Тойтобой-Мойтобой сиэн кыысчаан
Минньигэсчээн да минньигэсчээн!
Сүрэхпит-быарбыт налыыта,
Көр, баара суоҕа, балтараата!

“Э-һээ”, -таптыы ыгырар аата,
“Ы-һыы”, -сөбүлэхэр сангата -
Дьоллоох эһээ көтөр кыната...
“Бээ”, -манна эбиллэр эбээтэ...

Оңгойук-соңгойук көрүүтэ,
Чараас да чараас чуор күлүүтэ -
Сып-сырдык дьылбатын эрээтэ,
Кэрэ киһи буолуох бэлиэтэ.

19.11.06

Санатар

(Ийэм кэриэһигэр)
ырыа

Үлэлээн бүтэммин кэлэрбэр
Өрүүтүн баарың Эн, аттыбар...
Дьоллонор, хомотор кэмнэрбин
Ийэкээм, үллэстэр буоларын...

Хос ырыата
Бүгүн кэлэммин бу, турабын...
Өйдүүбүн! Ахтабын! Таптыбын!
Кийиитинг, сиэннэринг аатыттан
Кэпсиибин олохпун аттаран...

Оргууйдук долгуйа уурабын
Сибэкки дьөрбөтүн анааммын,
Эргэни, хаалбыты туураммын,
Кэрэни, сырдыгы санааммын.

Сарсыарда уһугуннарбаккын...
Күөрчэхтээх лэппиэскэ сиэппэккин...
Арай бу, аҕабын саната,
Түһүспүт хаартыскаҥ санатар...

09.05.07

* * *
Таптал “минньигэс иириитэ”-
Кыыс талыытын кириитэ.

* * *
Разведкаба барсабын,
Ыгырдабына тахсабын!
Оннук эрэллээх киһи,
Киһи киһитэ киһи!

25.01.05

* * *
Олохпут олус кэрэ!
Ону биһиги ситэрэ,
Күн сиригэр кэлбиппит,
Олох ыллыгын тэлбиппит...

08.02.06

* * *
Кэрэ көстүү хатылан!
Ону, мин хат ылан
Өйбөр лаппа хатыам!
...Холустабар хатылыам!

07.03.05

* * *
Дьон туһугар тиллэбин...
Элэйэр онно, дьэ, тилэбин!

14.04.06

Уу уонна Тиит

Киһи обургу күн сиригэр чопчу,
Ууттан салгынтан турдаба, ончу!
Алаһа дьиэтин-уотун тииттэн олорчу,
Сылаас олбох онгостон кэлбитэ, чахчы!

Уунан тыыннанан, олобу анааран,
Киһи барахсан ол, чинг, чөл тыыннаннаба...
Иитэр сүөһүтүн күрүө, дал хааччахтаан,
Тииттэн өгөнү ылбыт саха буолааба...

Киһи уонна уу аймахтыы бэртэрэ -
Арахсыспат аргыстар кинилэр эрэ.
Тиит, эр киһи-чиргэл эт-сиин-хаан кырдьык,
Тулуур кытаанаба, кинилэр курдук.

Уубут уйгута-олохпут аргыһа!
Куйааска сөрүүкэтэр алыб буоллаба...
Тиит сынньанар күлүк бэрдин олуһа...
Дыргыл сытын эмтиир күүһэ сыттаба...

Тиит мас обургу, уута угута суох
Күн сиригэр чиргэллэн турбата чахчы!
Онтон уубут тиитэ суох олобо суох!
Ыга сибээстээхтэр ээ, кинилэр, ончу!

Утатан уу иһэн күүс киллэринэр,
Бастың Мэнгэ Утахха, мин Махтанабын!
Дьизэ туттан, уот оттон сылаа таһаарар
Тыс-тыс-тыс тыстаах Тиит Маһы, Айхаллыыбын!

22.05.07

Чолобор

Уот татакай сомобото,*
Абытай алыбтаах домобото** -
Таптаһар туона олбобор
Соботох бырааптаах чолобор!

Тамакай-талакай абылан
Көрдөөбөт бәрдин соболон!
Киирэрэ-тахсара, айылгы!
Түмүгэ-астыгын, обургу!

Ханна барыай, күүс-уох,
Тугу да тулуппат кыах!
Олох сүмэһинэ айааран,
Элбэтиэ саханы анааран!

*Сомобо-цельный, неотделенный

** Домобо-притча, прическазка, легенда

12.02.05

Ааттаах

Оо, Хамабаттам кыргыттара
Үрүң чүмэчи сотолоро,
Ырыа-кырдалга кырбаһаллар,
Кэлэр кэскили түстэһэллэр...

Уолаттар! Үрүң Уолан буолан,
Мас тардыһан, кылыы кылуйсан...
Күөх оттуун күрэс былдыһаллар...
Олоххо эрэли үөскэтэллэр!

Эдэр эмэнниин эйэ дэмнээх,
Олобу онгосторо дьоллоох!
Үрүң илгэ үңкүү аргыстаах,
Бу дойдум, Хамабатта ааттаах!

11.04.06

* * *
Мин зйиигин көрөбүн,
Олус дабаны көнөбүн...
Өссө ордук сөбөбүн,
Үлэбэ-хамнаска төлөнгүн!

12.12.05

* * *
Сүрэх-быар долгуйбат...
Өй-санаа кыһырбат...
Холку санаа баһыйбыт...
Үтүө майгы таһыйбыт...

07.07.06

* * *
Кини олус истигэн,
Уонна өссө уостуган...
Туран озорбот үлэһит,
Үтүө мааны сүбэһит.

21.01.05

* * *
Эн миигин ити хайаатын?:
Эчи, сүрүн ньии, айыытын!
Көстөн турар дии, сымыйа!
Этэбин кырдыгы, кыһыйа!

18.01.05

* * *
Бардым зйиэхэ таарыйа,
Турук санаабын хаарыйа!
Сүрэ бэрт, этэ турарын,
Уу арыыга дагдаарын...

18.01.05

* * *
Этигэн хомус хатан тылыныы
Көр, сиэннэрим сангалара сып-сытыы!
Сааскы таммах муус кылааныныы
Санаалара ып-ыраас, дьэнкир таастыы!

11.11.03

* * *
Кырдыбас сэхэнэ
Буолбата мээнэ,
Уһуйар үөрэбэ
Көтүттэ үтүөбэ!

12.09.06

* * *
Киэсэ аттанна,
Киэхэ аттанна...
Обуһа аттанна,
Көлүүргэ ананна...

12.09.06

* * *
Кытаат элээр,
Онтон кэлээр...
Уонна тэлээр,
Суолу тэлээр...

14.10.06

* * *
Бааска атас
Аска - "ас!"
Онон Ыстаас,
Куукунаба аас!

14.10.06

Умайях

Олох онкула түөрэнгээн, амныраан,
Абынны төллөр күннэрэ үүннүлэр.
Кутум-сүрүм түһэн олус айгыраан,
Ангаат-мунгаат сын*, тонг тыаба сүттүлэр.

Ол эрэн, биирдэ бэриллэр олбохпор
Абырбал** лабаалы таах умайымах!
Сорсун*** санабын тилиннэрэн олохпор,
Күүс-уох киллэрэн сагалы умайях!

* *Кыра мастаах, киһи сатаан сылдыбат
кыарабас, сииктээх ойуур*

** *Кураанах, куурбут*

*** *Хорсун, хотоойу*

15.01.07

Арыйар

Тыал көгүллүк күүлэйдиир сүрэхпэр,
Куппун-сүрбүн буурбалы ытыйар!
Олохпор көрсөбүн тыйыс утарсылары,
Сымыа-кырдык утаарсылары...

Тыал күүлэйди көччүйэр сүрэхпэр,
Бутуйа эриллэр, бурбайа көтүтэр!
Сырдыгы-хараңаны силбии буккуйар,
Албыны-көлбүнү өрүтэ суккуйар...

Ол эрэн, Ыраас Санаа баһыйа,
Ыраах сырдык ыраба кучуйа,
Харса суох ис күөммүн күөйэ кууһар...
Кистэлэнгээх ыырдарын миэхэ арыйар...

01.08.06

Саха олоҕо

Сааскы кэммит ытарбатын
Дьолу түстээн ыстаба,
Самаан сайыммыт барахсан
Кэлэр кэми сахтаба...

Кыһыл көмүс күһүммүт
Үөрүү кыымын ыстаба,
Үрүң көмүс кыһыммыт
Дьылбабытын түстээтэбэ...

22.05.07

Ыраастанар

Күн эрдэ харагарар
Күһүммүтүн билинэн,
Халлаан саппабырар
Кыһыммытын бэлэмнээн...

Тымныы уһуна биллэр,
Таңас элбэх кэтиллэр...
Көй салгын бэлэхтэнэр,
Үс куппут ыраастанар...

Үрүң хаар-сырдык ыра!
Тонгуу хаар-кыаххын санаа!
Кыппай хаар-нарын ырыа!
Тыал, буурба-күүскүн анаа!

Чысхааннаах уһун кыһын
Суох ээ, атын омукка!
Сахабыт ыраас ол иһин,
Өйүнэн, бу олоххо!

12.09.07

Көтүөх

Көр, ол Харыйа өрүү Күөх!
Бу, Бэс барахсан эмиэ Күөх!
Эчи, бэрдин, киһи сөбүөх!

Ол иһин доборуом өрүү көтүөх,
Харыйалаах, бэстии дьүккүйүөх!

Дьаны-дьаһабы төлөрүтэ сүөрүөх,
Өр сылларга, тулуйдун сүһүөх!

26.06.07

Ботуччу

Өрүү ырааска тардыһахча,
Дьоммун үтүнэн үөрдүөхчэ
Күлүөххэ өрүү сыһыгыраччы,
Сүүрүөххэ-көтүөххэ тыһыгыраччы!

Бэлиллибит олобу ылбычча
Олорумуохха кэлтэччи,
Дьолу кууһуохха быллыччы!
Олобунан дуоһуйуохха ботуччу!

26.06.07

Сэрэтэ

Модун Чысхаан тон аргыһа,
Айылбам Тымныы Обуһа...
Тыйыс сыһыан муус кылыһа,
Уораан тыына, оо, олуһа!

Арай Тапталбыт суос Уоҕа
Тонгон уостан сүтөө суоҕа!
Кырыа кыламан кэрэтэ,
Өрүү харыстыа, сэрэтэ!

12.12.06

* * *
Сэргэх өрүү
Тумат Сэмэн!
Хоно-өрүү
Бүппэт сэнэн!

12.03.06

* * *
Сааба Тараасап
Ылла тараах, сап...
Тараанна маанытык
Тигиннэ самсатык...

12.03.06

* * *
Баһылай Тарабуукун
Кэл, манна, тала булкун...
Собо, анды куобах кус...
Убаай ыл, ботуччу

12.03.06

* * *
Көттө
Төлө
Көтө!
Атта
Арда
Ата!

6.03.04

* * *
Ханна баарый, ол Кырдык,
Халлаанга тыгар Сырдык?!
Ыраас санаа мэлийдэ!
Хара сыһыан тэнийдэ!

02.02.06

* * *
Халлаан олус тымныйда,
Сыһыаммыт да тыйыһырда!
Тоботун дьэ, билбэппин..!
Билэ да сатаабаппын..!

12.12.06

* * *
Кэл, аттыбар ыксары,
Быһаарсыахха ыпсары!
Санаа-оноо ылбатын!
Саарык арда буолбатын!

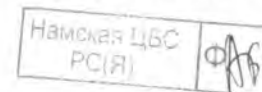
18.02.06

* * *
Кыраһыабай Иирэ
Үнкүүгэ сүүрэр "иирэ"...
Кэргэн ылыах Антон,
Куруук этэр: "Онтон..."

12.01.06

* * *
Үөрүннээн Иийэ,
Бүгүн буолла, Ийэ!
Отон доборо Аага,
Олорор олобун ааба...

11.01.06

Күндүтүөн

Күүхүрэр сааһырдабым ахсын,
Төрөөбүт түөлбэбин ахтарын!
Күндүтүөн, бу, Кириэс-Кытылым,
Оҕо саас куудара үөттэрим!

Көр ол, Эбэбит долгуна,
Күөх урсун эрэһин тамана,
Күн уотугар тупса мускуллар,
Көмүс утах буолан суккуллар...

Истий, хатык чаран сипсигэр,
Мэникчээн тыаллыын күрэстэхэр...
Ааһар былыттыын элэктэхэр,
Сотору ардыабын эттэхэр...

04.04.06

Аһын

Ыанныыйбыт нүһэр, улдьаа былыттар
Окко-маска тайана усталлар...
Саппабырбыт боронг бүрүөһүннэр,
Күнү бүөлүү саба бүрүүкүүлэр...

Салгытта дии, биһигини чопчу,
Бүппэт өһөс ардахпыт дьэ, ончу!
Сирбит-уоппут аһара илийдэ,
Айылба бэйэтэ да сылайда...

Туох барыта, кэмнээх-кэрдиистээх ээ!
Туох барыта, миэрэлээх-кээмэйдээх ээ!
Тохтоо, ардах! Аһын уонна аһын!
Суохтаатым, үрүң күммүт сылааһын!

28.08.06

Үйэ ангара

*Т.К., И.Л. Еремеефтар
Кыһыл көмүс сыбаайбаларынан.*

Үйэ ангара ыал буолангыт Эһиги,
Тиһэн кэллигит олох Көмүс Тиһигин...
Күммүт сиригэр бэриллэр биир Аналы -
Сыаналаммыт бу Ыраас, Сырдык Тапталы!

Күн бүгүн көрөбүн: Сып-сылаас Санаабыт
Биһи тула үөрэ-көтө ыһылларын,
Ымыы онгостон тиэрдэр Анал Ырабыт,
Сахалыы Салама буолан тиһиллэрин...

Ол иһин, Дьол Ил Кустуга Эйгэбит
Сүтэрбэт Киһилии Сэбэрэ Үс кутун!
Ол иһин, олоххут уһурун Кэбэбит,
Таайтара чоргуйар "Үс Саха" Уйгутун!

11.08.07

* * *

Күһүн - күлбэй!
Кыһын - кылбай!
Сааһын - салбай!
Сайын - сайбай!

Күһүнгү киһи күлбүтүнэн
Кыһын үрүн хаар кылбайар
Сааскы киһи салбаммытынан
Сайын ыһыахха дьахталлар
тангас тиктэн сайбайаллар

08.08.06

Айар

Көччүйбүт харанга куйаар
Сарсыарда сырдаан сандаарда!
Сырдык күммүт көнгүл ойор
Кэмэ кэлэн дьэ, сылыйда!

Солко хаарыс тангас кэтэн,
Кэрэ аймах даһа көтөр!
Таптыыр харах кэтээн көрөн,
Мааны кыыска хоһоон айар!

29.05.07

Мин дойдум Хамаѳатта

(ырыа)

Мин дойдум - Хамаѳатта -
Өй-санаа олус сырдык!
Эн дойдунг - Хамаѳатта -
Дьолу туойар, дьэ, кырдык!

Эдэр эрчим талаһар,
Эмэн сүбэ дьулуһар -
Сырдык ыра тирэбэр
Кэлэр кэскил күрэбэр!

Киэнг Эбэбит угуттуур
Өркөн Ыччат Кытылын,
Нүөл хочобут Бүөбэйдиир
Сайдам Ырыа Кытылын!

Хос ырыата:

Ким сылдыбатах Хамаѳаттаѳа
Ол биир кэрэттэн маттаѳа!
Кэлинг, сылдынг, бу, Хамаѳаттаѳа!
Чэйдээнг ааһынг дуу, Мааппаѳа!

28.02.07

Тэнийдэ

(Ностальжи)

Сэттэбэр биирдэ, эрдэ турдум...
Түннүкпүн тэлэйэ астым-
Чыычаахпыт ырыатын сэргээтим!
Кэбэ кыылы кэрэхсээтим!

Күммүт санга күөрэйэн тахсан
Сарсыардабын уруйдаата,
Ийэм, аѳам хотонго тахсан
Сылаас үппүт чурулаата...

Ийэм киирэн күөрчэх ытыйда,
Аѳам оһобун отунна...
Сарсыардаангы ыраас сонуннар
Сүүрүк курдук уһуннулар...

Эрдэһит ыалбыт тыраахтара
Айаннаата бааһынаѳа...
Көрүүй, дэриэбинэбит тураахтара
Ыксаатылар буолаѳа...

Оѳо-аймах айаннаата,
Үөрэх боруогун атыллаата...
Санга күн өрө тэнийдэ,
Үлэ-хамнас күөстүү оргуйда

06.05.07

Хайабыт үрдүгэр

(М.К. Аммосов 110 сааһын көрсө)

Олоххо талаһыын
Сиккиэрин салгына,
Норуотун дьылбата
Тынар тынынын тына!

Сүнкэн үтүө дайыын,
Чөл-өл этитиитин
Сомоҕо сүмэтэ -
Сахабыт Тускута!

Өркөн дуолан өйүң,
Киһи туһа үлэн -
Ураанхай саргыта
Өлбөт-өспөт аата!

Саргылаах омукпут
Сайдарын туһугар,
Сымыйа ыттыбат
Кырдьыкпыт үрдүгэр!

Айаммыт аартыгар
Мэһэйи билиммэт,
Хайабыт үрдүгэр
Чабылхай Максиммыт

22.12.06

